

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

5(22)

2025

ISSN 2181-3787
E-ISSN 2181-3795

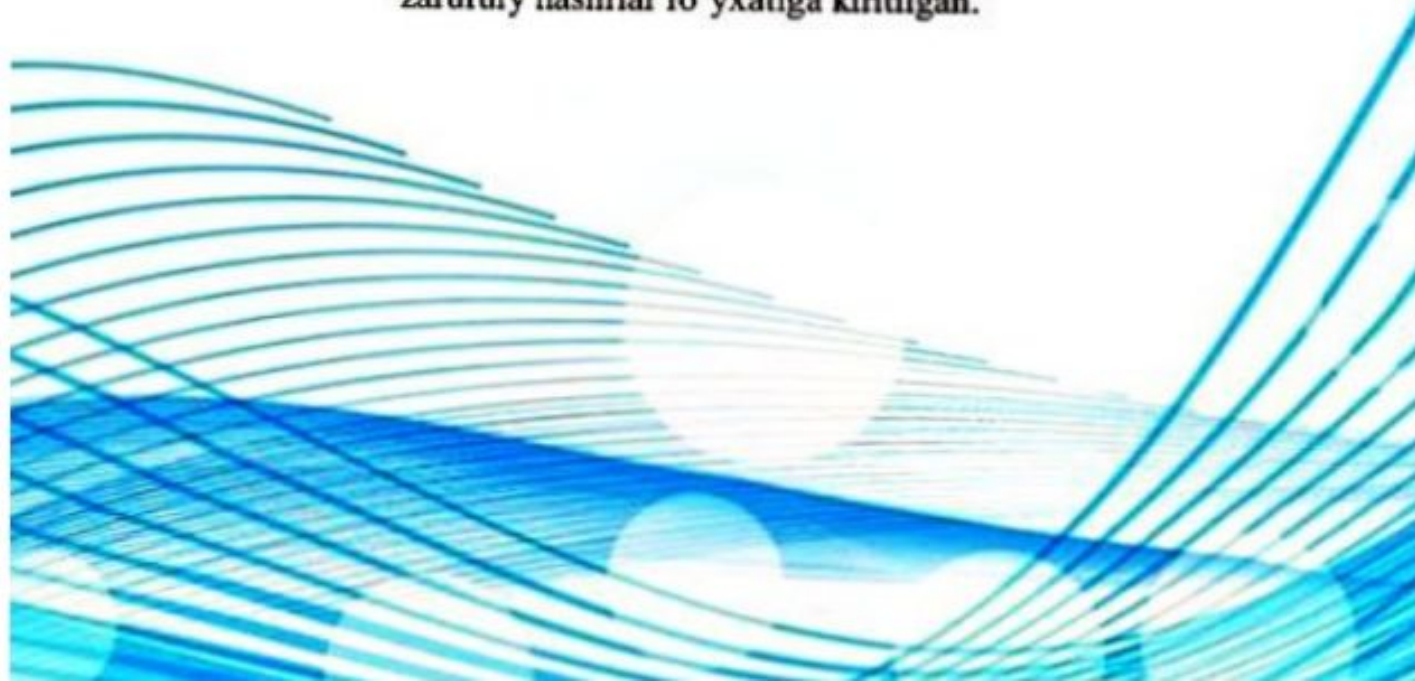
“PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA”
xalqaro ilmiy-metodik jurnal

«ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ»
международный научно-методический журнал

“PEDAGOGICAL ACMEOLOGY”
international scientific-methodical journal

№5(22) 2025

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
huzuridagi OAK Rayosatining 2023-yil 5-maydagi 337-qarori bilan **07.00.00 -
tarix, 13.00.00 - pedagogika, 19.00.00 - psixologiya** fanlari bo'yicha
dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan
zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

BOSHLANG'ICH SINIF TEXNOLOGIYA DARSLARIDA INTEGRATSIYA VA INKORPORATSIYA

Annotatsiya. Maqolada "integratsiya" va "inkorporatsiya" tushunchasi va uning to'garak faoliyati tizimidagi o'zgarishlari ochib berilgan. O'qituvchi integratsiyalashgan darslar orqali o'quvchilarning turli xil san'at va hunarmandchilik texnikalarida ijodiy faoliyati, qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: integratsiya, inkorporatsiya, kompetensiya, o'qitish usuli, integratsiyalashgan darslar, fan integratsiyasi.

ИНТЕГРАЦИЯ И ИНКОРПОРАЦИЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. В статье раскрыто понятие "интеграция" и "инкорпорация" и ее изменения в системе деятельности кружка. Педагог через интегрированные занятия способствует развитию творческой активности, способностей учащихся к различным техникам декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: интеграция, инкорпорация, композиция, метод обучения, интегрированные уроки, интеграция науки.

INTEGRATION AND DENIAL IN ELEMENTARY SCHOOL TECHNOLOGY CLASSES

Annotation. The article reveals the concept of "integration" and "incorporation" and its changes in the system of Circle activity. Through integrated classes, the teacher helps students develop their creative activity, ability in various arts and crafts techniques.

Key words: integration, incorporation, competence, teaching method, integrated lessons, science integration.

Kirish. So'nggi yillarda boshlang'ich ta'limning ustuvor yo'nalishlari sezilarli darajada o'zgardi. Bugungi kunda asosiy maqsad o'quvchining ijodiy shaxsini rivojlantirishdir. Bunda o'quvchilarning dunyoviy qarashlari erta rivojlantiradi. Maqsad o'quvchida barcha nomukammallikni to'ldirish muhim afzalliklarga ega hisoblanadi. O'quvchi maktabga kelishi bilan, yaxlitl obyektlar orasidagi chegaralar tufayli buziladi. Natijada, o'quvchilar tomonidan olingan bilimlar va ko'nikmalar bir-biri bilan deyarli bog'liq bo'lmay qoladi. Bilim yaxlitdir, shuning uchun u o'quvchi oldida paydo bo'lishi kerak.

V.A.Suxomlinskiy fikriga ko'ra: "O'quvchilarning qobiliyatlari va iste'dodlarining kelib chiqishi. Tasavvur bilan aytganda, eng nozik iplar barmoqlardan chiqadi - ijodiy fikr manbai bo'lgan oqimlar. Boshqacha qilib aytganda, bolaning qo'lda qanchalik mahoratli bo'lsa, bola shunchalik aqlli bo'ladi." Ko'p o'qituvchilarning fikriga ko'ra, barcha o'quvchilar qobiliyatli. Shu sababli, vaqt o'tishi bilan bu qobiliyatlarni sezish, his qilish va o'quvchilarga ularni amalda, haqiqiy hayotda namoyish etish imkoniyatini berish uchun imkon qadar tezroq harakat qilish kerak. Kattalar yordamida badiiy va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirgan holda, o'quvchi yangi asarlar yaratadi (rasm, dastur). Har safar biron bir ob'ektni yaratish usullarini sinab ko'rganida, o'ziga xos bir narsa paydo bo'ladi. O'zining estetik rivojlanishida maktabgacha tarbiyachi elementar vizual-sezgi taassurotidan etarli darajada vizual va ifodali vositalarga ega asl tasvirni (kompozitsiyani) yaratishga o'tadi. Shunday qilib, uning ishlashi uchun asos yaratish kerak. O'quvchi qanchalik ko'p ko'rsa, eshitsa, boshdan kechirsa, uning tasavvuridagi faoliyati shunchalik muhim va samaraliroq bo'ladi. Bolalikda ma'lum bo'lganidek, o'quvchining hayollari va hayollari juda muhim rol o'ynaydi. O'quvchining kognitiv faoliyati faqat uning rivojlanishi uchun ma'lum sharoitlar yaratilgan joyda paydo bo'lishi mumkin. Bunda o'quv jarayonining integratsiyasi katta rol o'ynaydi.

Integratsiya - bu ta'limning ma'lum bir bosqichida (maktabgacha, boshlang'ich, o'rta, katta) ta'lim tizimi doirasida bir xil turdagi tarkibiy qismlar va tarkib elementlari, usullari va shakllarini tarbiyalash va o'qitishning yagona maqsadiga bo'ysunishdir. Integratsiya o'quvchini mustaqil ravishda bilim olishga, o'rganishga qiziqishni rivojlantirishga, uning intellektual darajasini oshirishga o'rgatishga imkon beradi. Boshlang'ich sinflarda u o'ziga xos xususiyatlarga ega va jamoaviy xarakterga ega bo'lib, ya'ni. "hamma narsa haqida bir oz" ma'lumotlarni o'rganishadi.

Inkorporatsiya esa fanlararo bog'liqlikdir. Boshlang'ich sinflarda ona tili, o'qish, matematika, texnologiya darslari inkorporatsiya qilinsa ham yaxshi natijaga erishiladi. Bunda ham o'quvchi darsni yaxshi tushunadi. Ayniqsa, texnologiya darslarida darsni inkorporatsiyasiz tashkil qilib bo'lmaydi. Chunki texnologiya darslarida boshlang'ich sinfda o'quvchilar ko'proq kompozitsiyalar yasaydilar, quradilar.

Fanlarni inkorporatsiya qilib dars o'tilganda quyidagilarga e'tibor berish kerak:

1. Har bir dars muayyan maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.
2. Fanlararo aloqalarga oid tanlangan qo'shimcha material o'tiladigan mavzu bilan bog'lanishi shart.
3. Sinf o'quvchilari faolligini oshirish maqsadida ular bilan ishlash yo'llarini aniqlash mumkin.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya darslarining inkorporatsiya qilishning ahamiyati shundan iboratki, o'quvchiga bir dars orqali bir necha darsga doir ma'lumotlar beriladi. O'quvchida axborot zaxirasi oshadi, bilimi rivojlanadi, fikrlash jaroyoni tezlashadi.

Adabiyotlar tahlili. So'ngi yillarda ta'limda integratsiyaning nazariy asoslari qoidalari jadal rivojlanmoqda. S.V.Aronov, R.R.Axmatbekov, S.N.Babina, G.A.Bordovskiy, T.A.Zolotova, I.V.Klimenko, L.N.Mun, E.V.Orlov, L.A.Petrenko, E.Y.Sizganova, I.O.Sorokina va boshqalar o'z asarlarida ta'lim tizimida integratsiyaning nazariy asoslarini ochib berishgan.

Inkorporatsiya fanlararo bog'liqlikdir. Fanlararo bog'liqlik asoslari tabiatni to'la holda o'quv darsliklarda ko'rsatish va tushuntirish zaruratidan paydo bo'lgan. Fanlararo bog'liqlik nazariyasini ishlab chiqishda K.D.Ushenskiy juda katta ta'sir ko'rsatdi. Ushbu metodika rivojida X.V.Stoyunin, N.F.Bunakov, V.I.Vodovozov va boshqa pedagoglar samarali ish olib bordilar. Fanlararo aloqa va integratsiyaning maktablarda o'qitish va tarbiyalashdagi ahamiyati juda ko'p pedagog olimlar tomonidan ko'rib chiqiladi. Boshlang'ich sinflarda ona tili, o'qish, matematika, texnologiya darslari inkorporatsiya qilinsa ham yaxshi natijaga erishiladi. Bunda ham o'quvchi darsni yaxshi tushunadi.

Integratsion dars natijalari o'quvchilarga kelajak haqidagi orzularini, shaxsiyatini shakllantirish va kasb tanlashda aniq tasavvur qilish imkonini beradi. Chunki, boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilar boshqalar bilan o'zaro munosabatlarning yangi turiga kirishadilar. 1-4-sinf o'quvchilari bilan olib boriladigan mashg'ulotlarda innovatsion va integratsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash ularda barqarorlikni oshirish, diqqatni jamlash va ixtiyoriy xotiraning yuqori darajasini shakllantirishga yordam beradi. Matematik qo'shimchalar, bo'linishlar, mantiqiy to'g'ri so'zlardan foydalanish bilan tushuntirish, rangli hamda turli ranglarda bo'yalgan narsalar o'quvchilar darslarning turli bosqichlarida topshiriqlarni bajarayotganda o'quv materiallarini tushunishning samarali usullari hisoblanadi.

Tahlillar va natijalar: Shunday qilib, badiiy va estetik yo'nalishga ega bo'lgan "san'at mozaikasi" doirasi bir nechta bo'limlarni o'z ichiga oladi. Ulardan biri qog'oz va karton bilan ishlash hisoblanadi. San'at mozaikasi - Mius 6-12 yillik tajribaga ega badiiy mozaikadan yasalgan pardalami yaratish guruhiga ega hisoblanadi. Bunda professional ishchilar mozaika san'atini yaratish uchun oyna, tosh, marvarid, marvarid onasi, qatronlar va boshqa materiallarni birlashtirish uchun ajoyib mahoratdan foydalanganlar. Miusning dizayni hayotni tushunadi, san'atni xohlaydi va asarlari orqali dunyoni ifoda etadi.

Tabiiy va chiqindi materiallar bilan ishlash har bir o'quvchining ijodiy salohiyatini rivojlantiradi: tasavvur, kuzatish, o'z Vataniga muhabbatni rivojlantiradi.

San'at va hunarmandchilik tarixi xalq amaliy san'ati sohasidagi qiziqishni, rassom va dizaynerning ishiga qiziqishni rivojlantiradi (patchwork- (asosan turli rang va to'qimalarga ega bo'lgan parchalardan iborat bo'lib, dekorativ san'atda qo'llaniladigan bir texnika) plastmassa, matoga kashta tikish, izonit-karton, mato, diskalar, yumshoq o'yinchoq va boshqalar). Turli xil badiiy faoliyat turlari xalq bayramlarini o'tkazish o'quvchilarga urf-odatlar, marosimlar, xalq va dekorativ-amaliy ijodning badiiy tasvirlari orqali o'z xalqining madaniyati tarixini yaxshiroq tushunishga, turli xil san'at turlarini idrok etish yo'lini ochishga, o'zlarini ifoda etish qobiliyatiga imkon beradi..

"Kulolchilik ustaxonasi" ishida loyni qayta ishlashda zarur vositalar va asboblarni bilan ishlash ko'nikmalari takomillashtiriladi va shakllanadi. Nafaqat gil o'yinchoqlar, balki sopol idishlar ham yaratishni o'rganadi.

Turli xil va bir - biriga o'xshamaydigan faoliyat turlari bilan shug'ullanish istagi, uning turli sohalarida (rasm chizish, qo'shiq aytish, badiiy teatr va nutq) o'quvchilarni o'z qo'llari bilan bajarishini

sinab ko'rish istagi – bu o'qituvchi integratsiyalashgan darslar orqali shakllantiradigan o'quvchining qiziqishlarining kengligi hisoblanadi.

O'zini anglash, o'zini namoyon qilish, o'zini o'zi qadrlash usuli – bu o'yin. "San'at mozaikasi" mashg'ulotida o'quvchilarga "teatrlashtirish" elementlari va rolli o'yinlardan foydalanish mumkin. Teatrlashtirilgan o'yin fadiyati o'quvchiga ko'plab muammoli vaziyatlarni har qanday belgi nomidan bilvosita hal qilishga imkon beradi. Bu qo'rqqoqlik, o'ziga ishonchsizlik, uyatchanlikni yengishga yordam beradi, boshlang'ich maktab o'quvchilariga ko'plab ijobiy, rang-barang his-tuyg'ularni keltiradigan ma'lum tayyorgarlikni talab qiladi. Teatr o'yinlari odamlarning hayotiy tajribasini modellash, kuchli psixotrening sifatida qo'llash mumkin. Sinfda o'quvchilar matodan, qog'ozdan qo'g'irchoqlar yasashadi, so'ngra o'z matnlarini o'rganib chiqib, mini-tomoshalarda, tanlov dasturlarida, o'yinlarda qatnashib, bolalikni zavq bilan eslaydigan o'quvchilar va ota-onalar uchun kichik g'oyalarni namoyish etish mumkin. Qo'shma teatr faoliyati uning ishtirokchilarida his-tuyg'ular, fikrlash, tasavvur, e'tibor, xotira, iroda, shuningdek ko'plab ko'nikma va malakalarni (nutq, kommunikativ, tashkiliy, dizayn, vosita va boshqalar) rivojlantirishga qaratilgan. Bunda qiziqish, jarayonga ishtiyoq, dialogni qo'llab-quvvatlaydi. Aynan teatrlashtirilgan o'yin sharoitida odamlar bilan muloqot qilish, turli vaziyatlarda chiqish yo'lini topish, tanlov qilish qobiliyati o'rgatiladi.

Integratsiyalashgan tizimni joriy etish an'anaviy fan ta'limidan ko'ra ko'proq darajada yaxlit dunyoqarashga ega bo'lgan, o'z bilimlarini mustaqil ravishda tizimlashtirish va turli muammolarni hal qilishga no'an'anaviy yondashish qobiliyatiga ega bo'lgan keng bilimdon insonning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Ushbu o'qitish usuli o'qituvchilar uchun juda qiziqarli hisoblanib bu ularga o'quvchining qobiliyatlari va bilimlarini yaxshiroq baholashga, uni tushunishga yordam beradi. O'qitishning yangi, no'an'anaviy shakllari va usullarini izlashga undaydi. Bu ishlashni istagan va biladigan, bugungi kun yoshlarini, ularning savollari va qiziqishlarini tushunadigan, ularni sevadigan har bir o'qituvchi uchun ijodkorlikni namoyon etishning katta sohasi hisoblanadi.

Ta'limning turli bosqichlarida integratsiya o'ziga xos xususiyatlarga ega. Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarda mavzularni tushunish juda oson kechadi va katta hajmdagi materialni qiziqish bilan o'rganadilar. Olingan bilim va ko'nikmalar kichik maktab o'quvchilari tomonidan amaliy faoliyatida nafaqat standart o'quv vaziyatlarida, balki ijodkorlikni namoyon etish, intellektual qobiliyatlarni namoyon etish uchun imkoniyat yaratadi.

Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarning so'zga, ranglar va tovushlar dunyosiga chuqur kirib borishiga yordam beradi, o'quvchilarning malakali yozma va og'zaki nutqini shakllantirishga, uning rivojlanishi va boyitilishiga yordam beradi. Estetik didni, san'at asarlarini, tabiiy tabiatning go'zalligi va boyligini tushunish, asrash va qadrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida xulq-atvor va o'quv faoliyatida erkinlik va zukkolikning shaxsiy funktsiyalarini shakllantirish va rivojlantirishga, axloqiy aks ettirishga yordam beradigan sharoitlar yaratiladi.

Obyektlarning integratsiyasi darsni intensivlashtirish vositasi bo'lib, uning informatsion imkoniyatlarini kengaytiradi, fanlarga, o'rganilayotgan kursga qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi va o'quvchilarning ijodiy salohiyatini oshiradi.

Ta'limdagi integratsiya zamonaviy ilmiy fikrlash uslubining dialektik tabiati bilan tavsiflanadi. O'quvchilar uchun o'rganilayotgan ob'ektni kuzatish alohida element bo'lib qolmaydi. O'quvchi, taqqoslab, xulosalar tuzib, ushbu ob'ektni ushbu mavzuni har tomonlama idrok etish orqali amalga oshiriladigan g'oyalar va tushunchalarning ko'p qirrali sohasida o'ylaydi. Fikrlash jarayonlarining turli shakllari va ob'ektiv harakatlar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish o'quvchilar faoliyatining yaxlitligini, uning izchilligini ta'minlaydi.

Ma'lumki, integratsiya – bu sintez, yangisining paydo bo'lishini anglatadi. Yangilikning paydo bo'lishi juda murakkab hisoblangan bilish jarayonidir, shuning uchun integratsion darsni o'tkazish yoki aniqrog'i tayyorlash uzoq va maxsus jarayon sanaladi. Tadqiqot nuqtayi nazaridan esa integratsiyani individual tizimlarning (mavzular, o'quvchilar bilimlari) bir butunga yaqinlashishi va aloqasi, ya'ni sintezi, yangilikning paydo bo'lishi sifatida qaraymiz. Teng sharoitlarda ishlaydigan turli xil, ammo yaqin ta'lim sohalarining kombinatsiyasi, shuningdek, ulardan biri o'ziga xoslikni saqlaydigan, boshqalari esa yordamchi asos bo'lib xizmat qiladigan yaqin ta'lim sohalarining subyektlari bo'lishi mumkin. Bitta fan negizida, asosan bitta ta'lim sohasi yoki blokdan iborat o'quv fanlarini birlashtirish lozim.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axborot kompetentligini oshirishda inkorporatsiya va integratsiya muhim ahamiyatga ega ekanligini yuqoridagi misollar asosida ko'rdik. Demak, har bir fanda o'rganiladigan kichik bir element o'quvchilardagi axborot xazinasini oshirishda katta ahamiyatga ega ekan. XXI asr axborot texnologiyalar asridir. Shu tufayli olamda tuganmas axborotlar manbai mavjuddir. Bu

zaxira kundan-kunga oshib bormoqda. Shuning uchun ham yoshlarni tarbiyalashda XXI asrga mos avlodlarni shakllantirish pedagoglar oldidagi ulkan vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'limning Milliy o'quv dasturi (texnologiya)
2. Ismoilova R. "Texnologiya" 1-4 sinf darslik– Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2023.
3. Mavlyanova R., N.Raxmankulova. "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi, Toshkent "Voris nashriyot", 2013.
4. Mavlonova R.A., N.H.Rahmonqulova. "Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi", Toshkent "Ilm ziyo", 2009
5. Tilavova M.M. "Texnologiya va uni o'qitish metodikasi": darslik. Sadriddin Salim Buxoriy "Durdona, 2021-316b.